

Beslut om yttrande avseende betänkandet Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen (SOU 2024:48)

Föredragning

Linnéuniversitetet har ombetts att yttra sig över rubricerad remiss från
Justitiedepartementet.

Beredning

Fakulteten för samhällsvetenskap har tilldelats ansvar avge förslag till yttrande.
Beredningen har genomförts av institutionens prefekt, professor Peter Lindström
och seniorprofessor Roddy Nilson vid institutionen för kriminologi och polisiärt
arbete.

Handläggningen har godkänts av avdelningschef Karin Järplid,
universitetsledningens kansli.

Bilaga

- Linnéuniversitetets yttrande.

Beslut

Rektor beslutar

att Linnéuniversitetet avger remissyttrande enligt bilaga.

Beslut i detta ärende har i rektors frånvaro fattats av undertecknad prorektor i
närvaro av universitetsdirektör Therése Iveby Gardell, efter skriftlig föredragning av
Peter Knutsson, universitetsledningens kansli. Studeranderepresentant för
Linnékåren har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande har varit
sekreterare Marcus Svensson.

Niklas Ammert

Linnéuniversitetets remissvar angående betänkandet Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen (SOU 2024:48)

Utredningen

Betänkandet omfattar överväganden och förslag till ändringar av lagstiftningen på ett flertal områden, bland annat om villkorlig frigivning och skyddstillsyn som kan innebära ett förstärkt samhällsskydd, minskad risk för återfall i brott samt leda till ökad trygghet för brottsoffer. Betänkandet omfattar även överväganden om införande av en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd samt förslag om hur en eventuell sådan påföljd kan utformas. Därtill innehåller betänkandet även förslag om ändringar som innebär att återfall i brott ska beaktas i skärpande riktning vid straffutmätningen, angående kriminalisering av rymning samt om skärpt reglering som innebär att villkorlig frigivning som huvudregel inte beviljas m m.

Linnéuniversitetets yttrande

Betänkandet är således mycket omfattande och behandlar ändringar i lagstiftningen på ett stort antal områden. Linnéuniversitetets remissvar berör därför huvudsakligen endast förslagen om inrättande av den nya påföljden tidsobestämt frihetsberövande – så kallat säkerhetsstraff – samt om avtjänande av fängelsestraff med elektronisk övervakning i kontrollerat boende.

Förslaget till en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

Genom ett tilläggsdirektiv fick utredningen i uppdrag att överväga införandet av en ny tidsobestämd och mer preventivt inriktad frihetsberövande påföljd. I direktiven betonas behovet av att stärka samhällsskyddet mot personer med hög benägenhet att återfalla i mycket allvarliga brott för vilka fängelse på livstid eller rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning inte är aktuellt. Med erkännande såväl av de svåra etiska och rättsstatliga överväganden som måste göras och den kvarvarande osäkerhet som framför allt på individnivå finns i de riskbedömningar som lagen förutsätter menar utredningen att det för den som återfaller i allvarlig brottslighet eller gör sig skyldig till ett stort antal allvarliga brott finns tillräckligt starka skäl för att möjliggöra för en frihetsberövande preventiv åtgärd under längre tid i syfte att skydda samhället och potentiella brottsoffer från fortsatt brottslighet. Utredningens huvudsakliga skäl till att förorda inrättandet av en ny påföljd med namnet säkerhetsstraff är att det enligt dess mening finns behov av att kunna ta hänsyn till samhällsskyddsaspekter vid fler tillfällen än vad som är möjligt med nuvarande lagstiftning. Förslaget till utformning av säkerhetsstraffet innebär fastställandet av en minimitid som ska motsvara längden på det fängelsestraff som skulle dömts ut om fängelse valts som påföljd och en maximitid om lägst 10 år och högst 18 år (i vissa fall 24 år). Som skäl för inrättandet av den nya påföljden säkerhetsstraff framhålls vidare inte minst behovet av vikten av nya och träffsäkra åtgärder mot den växande systematiska och organiserade våldsbrottsligheten i gängmiljöer samt mot allvarliga vålds- och sexualbrott. De gärningspersoner som den nya lagstiftningen avser riktas mot förutsätts vara en strikt begränsad grupp som dels begår mycket allvarliga brott mot liv, hälsa, frihet och frid, dels är påtagligt återfallsbenägna. Till grund för domstolens prövning huruvida säkerhetsstraff ska kunna utdömas samt i fråga om förlängning eller utslussning ska en riskbedömning göras för vilken Rättsmedicinalverket ansvarar.

Linnéuniversitetet finner vid en sammantagen bedömning att utredningens förslag om införande av en påföljd under benämningen säkerhetsstraff bör avvisas. Linnéuniversitetet noterar därvid att utredningens förslag tydligt avviker – vilket också delvis erkänns – från såväl proportionalitetsprincipen som principen om förutsebarhet vid straffutmätningen. Utredningen menar dock att detta avsteg kan accepteras genom att påföljden beräknas komma till användning endast vid fall av särskilt allvarlig brottslighet där det bedöms finnas påtaglig risk för återfall. Linnéuniversitetet menar att även om avsteget från proportionalitetsprincipen till nöds kan accepteras är det ett faktum att den typ av riskbedömningar som ska ligga till grund för utdömandet av påföljden kännetecknas av en betydande osäkerhet på individnivå. Ytterligare ett skäl som talar emot ett införande är att forskning visar att riskbedömningar lider av en socio-ekonomisk och etnisk bias vilket riskerar att öka straffsystemets diskriminerande effekter.

Linnéuniversitetet menar också att det kan ifrågasättas huruvida de senaste årens brottsutveckling i sig utgör ett skäl för att aktivera en ny påföljd. Dels har den totala våldsnivån i samhället inte ökat, dels kan det ifrågasättas om denna påföljd skulle få en sådan träffsäkerhet mot de typer av våld som ökat att ett införande av vad som i utredningen benämns säkerhetsstraff kan motiveras. Samtidigt är återfallen i sådan grövre brottslighet som skulle krävas för att utdömande av säkerhetsstraff relativt ovanliga. Illustrativt är även att inget av de typfall som utredningen redovisar är av den gängbrottskaraktär som speciellt pekas ut i direktiven. Utredningens slutsats att införandet av säkerhetsstraff kan förhindra allvarliga brott och därmed ge ett ökat samhällsskydd liksom ökat skydd för brottsoffer framstår som en slutsats av tveksamt värde i sammanhanget då den svårigen låter sig prövas empiriskt.

Ytterligare ett skäl till avstyrkande är att spåren av den starkt kritiserade interneringslagen – liksom av den delvis på samma principer vilande lagen om ungdomsfängelse – förskräcker. Även när den förstnämnda lagstiftningen tillkom 1928 antogs den komma att gälla en mindre väl avgränsad grupp av lagöverträdare men kom efter hand att förändras och utökas i sin tillämpning och kom så småningom innan avvecklingen 1980 att omfatta en inte obetydlig andel av fångpopulationen. Detta ger, enligt Linnéuniversitets mening, ytterligare en anledning att avstyrka förslaget om införande av säkerhetsstraff då risken är stor att detta blir inkörsporten till en ytterligare expansion av användningen av preventiva straff. Om en ny lagstiftning med denna målsättning införs med sikte på en viss kategori lagöverträdare finns en tydlig fara att dess användningsområde låter sig utvidgas genom att kriterierna för när straffet ska kunna dömas ut förändras.

Sammantaget anser Linnéuniversitetet att flera skäl talar mot än för ett införande av en ny tidsobestämd påföljd. Linnéuniversitetet instämmer därmed med i slutsatserna i det särskilda yttrandet av experterna Helena Backlund och Palhamn Szabo.

Förslaget om avtjänande av fängelsestraff med elektronisk övervakning
Utredningen föreslår att en ny verkställighetsform för fängelsestraff – varom beslut tas av Kriminalvården – ska införas under beteckningen elektronisk övervakning i kontrollerat boende i stället för i anstalt under maximalt ett år och sex månader. Utredningen likställer i princip avtjänandeformen med verkställighet i fängelse och därmed som varande betydligt mer ingripande än avtjänande av verkställigheten med elektronisk kontroll i den dömdes bostad (IÖV).

I praktiken innebär den nya verkställighetsformen en annan typ av fängelse som närmast kan ses som en kombination av ett klass 3-fängelse och elektronisk övervakning (IÖV). Linnéuniversitetet är grunden positiva till reformen

men menar att förslaget av nedanstående skäl borde inkludera ett förslag om en tidsbegränsad försöksverksamhet.

Utredningen beskriver den nya verkställighetsformen som ett ”trovärdigt” alternativ till verkställighet i anstalt som ”i princip” är lika ingripande. Detta kan dock med skäl ifrågasättas men beror i sista hand på vilket innehåll begreppet kontrollerat boende ges. Av utredningens förslag framgår dock att den elektroniska övervakningen kommer att vara grundläggande för kontrollen och att följaktligen direkt övervakning och kontroll utförd av personal ska vara av mindre omfattning. I övrigt beskrivs en rad möjliga restriktioner och instruktioner som kan utfärdas i enskilda fall. Dock förutsätts att den grupp som kan komma att avtjäna sina straff i kontrollerat boende inte ska ha behov av särskilt stöd och tillsyn även om en viss daglig kontroll bör ske.

Även om såväl behandlingsmässiga som ekonomiska skäl talar för införandet av den nya verkställighetsformen finner Linnéuniversitetet att utredningen borde innehållit ett förslag om en tids försöksverksamhet. Samtidigt kommer de besparingar som beräknas ske genom verkställighetsformens införande – i varje fall om de ska vara av väsentlig betydelse – att vara beroende av en relativt vidsträckt användning av densamma. Om verkställighetsformen i enlighet med förslaget skall komma att omfatta strafftider om högst ett år och sex månader innebär det att även dömda för relativt allvarlig brottslighet, mera svårhanterliga och eventuellt också med högre återfallsrisk kan komma ifråga något som riskerar att äventyra dess behandlingsmässiga effekter.

Det förtjänar i sammanhanget även att erinras om att ett av fängelseforskningens mest välbelagda resultat är den ökade risk för fortsatt kriminalitet och droganvändning som följer av daglig kollektiv samvaro med andra dömda med likartad problematik. Att minska denna effekt måste bli en av de viktigaste utmaningarna vid anordnandet av de kontrollerade boendena.

Ytterligare problem som talar för att införandet bör ackompanjeras av en tids försöksverksamhet är de problem som kan följa av att integrera ytterligare en verkställighetsform i Kriminalvårdens uppdrag med vad detta innebär ifråga om framtagande av regelverk och manualer, säkerställande av rutiner beträffande säkerhet och ordnings- och drogkontroll, anordnande av daglig sysselsättning och tillsyn samt arbetet med att få fram lämpliga boenden och rekrytering/utbildning av personal. Detta inom en myndighet redan nu är utsatt för extremt hård belastning.

Det kan vidare, i en situation där Kriminalvården under de närmaste åren kommer att befinna sig i en situation med kraftigt ökande fängelsepopulation, uppstå en press inom myndigheten att placera mindre lämpliga klienter i den här föreslagna behandlingsformen. De placeringsbedömningar som Kriminalvården gör kommer härvid inledningsvis att vara extremt viktiga, naturligtvis av rehabiliterings- och rättviseskäl men också av legitimitetsskäl, vilket Linnéuniversitetet menar utgör ytterligare ett skäl för att verkställighetsformen bör omfattas av en tids försöksverksamhet.

Införandet av verkställighetsformen elektronisk övervakning i kontrollerat boende ses inte minst mot bakgrund av behovet av att komma till rätta med överbeläggningen inom Kriminalvården och de negativa effekter som följer av denna. Av samma skäl föreslår utredningen även en utvidgning av Intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖV) från dagens maximala sex månader till maximala nio månader. Linnéuniversitetet ser positivt på förslaget. Såväl ekonomiska som behandlingsmässiga skäl talar för en utökad användning IÖV något om Linnéuniversitetet instämmer i.

Linnéuniversitetet instämmer i huvudsak i utredningens förslag om inrättande av en ny verkställighetsform under beteckningen elektronisk övervakning i kontrollerat boende men finner det olyckligt att av ovan angivna skäl ett förslag om en tidsbegränsad försöksverksamhet saknas.

Linnéuniversitetet stöder utan reservationer förslaget om utökad användning av Intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Yttrandet har beretts av seniorprofessor Roddy Nilsson och professor Peter Lindström vid institutionen för kriminologi och polisiärt arbete, fakulteten för samhällsvetenskap, Linnéuniversitetet.

Signature page

This document has been electronically signed
using eduSign.

eduSign

Linnéuniversitetets remissvar angående betänkandet Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen (SOU 2024:48)

Utredningen

Betänkandet omfattar överväganden och förslag till ändringar av lagstiftningen på ett flertal områden, bland annat om villkorlig frigivning och skyddstillsyn som kan innebära ett förstärkt samhällsskydd, minskad risk för återfall i brott samt leda till ökad trygghet för brottsoffer. Betänkandet omfattar även överväganden om införande av en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd samt förslag om hur en eventuell sådan påföljd kan utformas. Därtill innehåller betänkandet även förslag om ändringar som innebär att återfall i brott ska beaktas i skärpande riktning vid straffutmätningen, angående kriminalisering av rymning samt om skärpt reglering som innebär att villkorlig frigivning som huvudregel inte beviljas m m.

Linnéuniversitetets yttrande

Betänkandet är således mycket omfattande och behandlar ändringar i lagstiftningen på ett stort antal områden. Linnéuniversitetets remissvar berör därför huvudsakligen endast förslagen om inrättande av den nya påföljden tidsobestämt frihetsberövande – så kallat säkerhetsstraff – samt om avtjänande av fängelsestraff med elektronisk övervakning i kontrollerat boende.

Förslaget till en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

Genom ett tilläggsdirektiv fick utredningen i uppdrag att överväga införandet av en ny tidsobestämd och mer preventivt inriktad frihetsberövande påföljd. I direktiven betonas behovet av att stärka samhällsskyddet mot personer med hög benägenhet att återfalla i mycket allvarliga brott för vilka fängelse på livstid eller rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning inte är aktuellt. Med erkännande såväl av de svåra etiska och rättsstatliga överväganden som måste göras och den kvarvarande osäkerhet som framför allt på individnivå finns i de riskbedömningar som lagen förutsätter menar utredningen att det för den som återfaller i allvarlig brottslighet eller gör sig skyldig till ett stort antal allvarliga brott finns tillräckligt starka skäl för att möjliggöra för en frihetsberövande preventiv åtgärd under längre tid i syfte att skydda samhället och potentiella brottsoffer från fortsatt brottslighet. Utredningens huvudsakliga skäl till att förorda inrättandet av en ny påföljd med namnet säkerhetsstraff är att det enligt dess mening finns behov av att kunna ta hänsyn till samhällsskyddsaspekter vid fler tillfällen än vad som är möjligt med nuvarande lagstiftning. Förslaget till utformning av säkerhetsstraffet innebär fastställandet av en minimitid som ska motsvara längden på det fängelsestraff som skulle dömts ut om fängelse valts som påföljd och en maximitid om lägst 10 år och högst 18 år (i vissa fall 24 år). Som skäl för inrättandet av den nya påföljden säkerhetsstraff framhålls vidare inte minst behovet av vikten av nya och träffsäkra åtgärder mot den växande systematiska och organiserade våldsbrottsligheten i gängmiljöer samt mot allvarliga vålds- och sexualbrott. De gärningspersoner som den nya lagstiftningen avser riktas mot förutsätts vara en strikt begränsad grupp som dels begår mycket allvarliga brott mot liv, hälsa, frihet och frid, dels är påtagligt återfallsbenägna. Till grund för domstolens prövning huruvida säkerhetsstraff ska kunna utdömas samt i fråga om förlängning eller utslussning ska en riskbedömning göras för vilken Rättsmedicinalverket ansvarar.

Linnéuniversitetet finner vid en sammantagen bedömning att utredningens förslag om införande av en påföljd under benämningen säkerhetsstraff bör avvisas. Linnéuniversitetet noterar därvid att utredningens förslag tydligt avviker – vilket också delvis erkänns – från såväl proportionalitetsprincipen som principen om förutsebarhet vid straffutmätningen. Utredningen menar dock att detta avsteg kan accepteras genom att påföljden beräknas komma till användning endast vid fall av särskilt allvarlig brottslighet där det bedöms finnas påtaglig risk för återfall. Linnéuniversitetet menar att även om avsteget från proportionalitetsprincipen till nöds kan accepteras är det ett faktum att den typ av riskbedömningar som ska ligga till grund för utdömandet av påföljden kännetecknas av en betydande osäkerhet på individnivå. Ytterligare ett skäl som talar emot ett införande är att forskning visar att riskbedömningar lider av en socio-ekonomisk och etnisk bias vilket riskerar att öka straffsystemets diskriminerande effekter.

Linnéuniversitetet menar också att det kan ifrågasättas huruvida de senaste årens brottsutveckling i sig utgör ett skäl för att aktivera en ny påföljd. Dels har den totala våldsnivån i samhället inte ökat, dels kan det ifrågasättas om denna påföljd skulle få en sådan träffsäkerhet mot de typer av våld som ökat att ett införande av vad som i utredningen benämns säkerhetsstraff kan motiveras. Samtidigt är återfallen i sådan grövre brottslighet som skulle krävas för att utdömande av säkerhetsstraff relativt ovanliga. Illustrativt är även att inget av de typfall som utredningen redovisar är av den gängbrottskaraktär som speciellt pekas ut i direktiven. Utredningens slutsats att införandet av säkerhetsstraff kan förhindra allvarliga brott och därmed ge ett ökat samhällsskydd liksom ökat skydd för brottsoffer framstår som en slutsats av tveksamt värde i sammanhanget då den svårigen låter sig prövas empiriskt.

Ytterligare ett skäl till avstyrkande är att spåren av den starkt kritiserade interneringslagen – liksom av den delvis på samma principer vilande lagen om ungdomsfängelse – förskräcker. Även när den förstnämnda lagstiftningen tillkom 1928 antogs den komma att gälla en mindre väl avgränsad grupp av lagöverträdare men kom efter hand att förändras och utökas i sin tillämpning och kom så småningom innan avvecklingen 1980 att omfatta en inte obetydlig andel av fångpopulationen. Detta ger, enligt Linnéuniversitetets mening, ytterligare en anledning att avstyrka förslaget om införande av säkerhetsstraff då risken är stor att detta blir inkörsporten till en ytterligare expansion av användningen av preventiva straff. Om en ny lagstiftning med denna målsättning införs med sikte på en viss kategori lagöverträdare finns en tydlig fara att dess användningsområde låter sig utvidgas genom att kriterierna för när straffet ska kunna dömas ut förändras.

Sammantaget anser Linnéuniversitetet att flera skäl talar mot än för ett införande av en ny tidsobestämd påföljd. Linnéuniversitetet instämmer därmed med i slutsatserna i det särskilda yttrandet av experterna Helena Backlund och Palhamn Szabo.

Förslaget om avtjänande av fängelsestraff med elektronisk övervakning
Utredningen föreslår att en ny verkställighetsform för fängelsestraff – varom beslut tas av Kriminalvården – ska införas under beteckningen elektronisk övervakning i kontrollerat boende i stället för i anstalt under maximalt ett år och sex månader. Utredningen likställer i princip avtjänandeformen med verkställighet i fängelse och därmed som varande betydligt mer ingripande än avtjänande av verkställigheten med elektronisk kontroll i den dömdes bostad (IÖV).

I praktiken innebär den nya verkställighetsformen en annan typ av fängelse som närmast kan ses som en kombination av ett klass 3-fängelse och elektronisk övervakning (IÖV). Linnéuniversitetet är grunden positiva till reformen

men menar att förslaget av nedanstående skäl borde inkludera ett förslag om en tidsbegränsad försöksverksamhet.

Utredningen beskriver den nya verkställighetsformen som ett ”trovärdigt” alternativ till verkställighet i anstalt som ”i princip” är lika ingripande. Detta kan dock med skäl ifrågasättas men beror i sista hand på vilket innehåll begreppet kontrollerat boende ges. Av utredningens förslag framgår dock att den elektroniska övervakningen kommer att vara grundläggande för kontrollen och att följaktligen direkt övervakning och kontroll utförd av personal ska vara av mindre omfattning. I övrigt beskrivs en rad möjliga restriktioner och instruktioner som kan utfärdas i enskilda fall. Dock förutsätts att den grupp som kan komma att avtjäna sina straff i kontrollerat boende inte ska ha behov av särskilt stöd och tillsyn även om en viss daglig kontroll bör ske.

Även om såväl behandlingsmässiga som ekonomiska skäl talar för införandet av den nya verkställighetsformen finner Linnéuniversitetet att utredningen borde innehållit ett förslag om en tids försöksverksamhet. Samtidigt kommer de besparingar som beräknas ske genom verkställighetsformens införande – i varje fall om de ska vara av väsentlig betydelse – att vara beroende av en relativt vidsträckt användning av densamma. Om verkställighetsformen i enlighet med förslaget skall komma att omfatta strafftider om högst ett år och sex månader innebär det att även dömda för relativt allvarlig brottslighet, mera svårhanterliga och eventuellt också med högre återfallsrisk kan komma ifråga något som riskerar att äventyra dess behandlingsmässiga effekter.

Det förtjänar i sammanhanget även att erinras om att ett av fängelseforskningens mest välbelagda resultat är den ökade risk för fortsatt kriminalitet och droganvändning som följer av daglig kollektiv samvaro med andra dömda med likartad problematik. Att minska denna effekt måste bli en av de viktigaste utmaningarna vid anordnandet av de kontrollerade boendena.

Ytterligare problem som talar för att införandet bör ackompanjeras av en tids försöksverksamhet är de problem som kan följa av att integrera ytterligare en verkställighetsform i Kriminalvårdens uppdrag med vad detta innebär ifråga om framtagande av regelverk och manualer, säkerställande av rutiner beträffande säkerhet och ordnings- och drogkontroll, anordnande av daglig sysselsättning och tillsyn samt arbetet med att få fram lämpliga boenden och rekrytering/utbildning av personal. Detta inom en myndighet redan nu är utsatt för extremt hård belastning.

Det kan vidare, i en situation där Kriminalvården under de närmaste åren kommer att befinna sig i en situation med kraftigt ökande fängelsepopulation, uppstå en press inom myndigheten att placera mindre lämpliga klienter i den här föreslagna behandlingsformen. De placeringsbedömningar som Kriminalvården gör kommer härvid inledningsvis att vara extremt viktiga, naturligtvis av rehabiliterings- och rättviseskäl men också av legitimitetsskäl, vilket Linnéuniversitetet menar utgör ytterligare ett skäl för att verkställighetsformen bör omfattas av en tids försöksverksamhet.

Införandet av verkställighetsformen elektronisk övervakning i kontrollerat boende ses inte minst mot bakgrund av behovet av att komma till rätta med överbeläggningen inom Kriminalvården och de negativa effekter som följer av denna. Av samma skäl föreslår utredningen även en utvidgning av Intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖV) från dagens maximala sex månader till maximala nio månader. Linnéuniversitetet ser positivt på förslaget. Såväl ekonomiska som behandlingsmässiga skäl talar för en utökad användning IÖV något om Linnéuniversitetet instämmer i.

Linnéuniversitetet instämmer i huvudsak i utredningens förslag om inrättande av en ny verkställighetsform under beteckningen elektronisk övervakning i kontrollerat boende men finner det olyckligt att av ovan angivna skäl ett förslag om en tidsbegränsad försöksverksamhet saknas.

Linnéuniversitetet stöder utan reservationer förslaget om utökad användning av Intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Yttrandet har beretts av seniorprofessor Roddy Nilsson och professor Peter Lindström vid institutionen för kriminologi och polisiärt arbete, fakulteten för samhällsvetenskap, Linnéuniversitetet.